

УДК 504:368

Андросова М.О.

здобувачка вищої освіти на другому (магістерському) рівні
Науковий керівник: доктор екон. наук, професор Баранова В. Г.
завідувач кафедри фінансового менеджменту та фондового ринку
Одеський національний економічний університет
м. Одеса, Україна

ЕКОЛОГІЧНЕ СТРАХУВАННЯ: СВІТОВИЙ ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Екологічне страхування – це сукупність заходів, яка передбачає фінансовий захист від ризиків, пов'язаних з забрудненням навколишнього середовища, а також шкодою, яку можуть завдати підприємства або інші суб'єкти господарювання. Передбачається, що головним завданням стає зменшення фінансових наслідків від екологічних катастроф або порушень, пов'язаних із забрудненням води, повітря, ґрунтів чи іншими видами екологічних збитків. В умовах глобальної екологічної кризи та постійного збільшення антропогенного навантаження на природу, екологічне страхування набуває все більшої актуальності.

Екологічне страхування працює на основі кількох ключових принципів. Перший з них – це принцип попередження, згідно з яким страхові компанії часто вимагають від підприємств, які підлягають обов'язковому екологічному страхуванню, вжиття заходів для зменшення екологічних ризиків, таких як модернізація виробництва чи застосування новітніх технологій. Другий принцип – компенсація збитків, що полягає в тому, що у разі забруднення довкілля або іншої екологічної шкоди страховик здійснює виплату компенсації за витрати на ліквідацію наслідків та відновлення екосистеми. І, нарешті, принцип колективної відповідальності, який полягає в розподілі ризиків між усіма учасниками системи страхування[1].

У 2024 році цей вид страхування поділяється на кілька ключових класів.

Перший клас - страхування відповідальності за екологічну шкоду. Воно покриває витрати підприємств на очищення забрудненого довкілля та компенсацію збитків третім особам, наприклад, у випадках витоків небезпечних речовин. Це найпоширеніший вид екологічного страхування, який гарантує захист як екосистем, так і населення.

Другий клас - страхування екологічних ризиків промислових підприємств. Воно орієнтоване на захист від промислових аварій, пов'язаних із забрудненням довкілля. Цей вид особливо актуальний для хімічних заводів, нафтопереробних підприємств та інших галузей із підвищеними екологічними ризиками.

Третій клас - страхування природних ресурсів, яке охоплює захист лісів, водойм і сільськогосподарських земель від пожеж, посух чи забруднень. Поліси такого страхування компенсують витрати на відновлення пошкоджених ресурсів та усунення завданої шкоди.

Четвертий клас - страхування ризиків відновлюваних джерел енергії, що охоплює захист сонячних і вітрових електростанцій від пошкоджень через несприятливі погодні умови чи технічні зброї[5].

Екологічне страхування може бути обов'язковим і добровільним. Обов'язкове страхування застосовується до підприємств із високими екологічними ризиками, таких як хімічна, нафтова, гірничо-добувна промисловість, а також транспортних компаній, що перевозять небезпечні вантажі. Це пов'язано із посиленням міжнародних стандартів та екологічного законодавства. Водночас добровільне страхування доступне для будь-яких суб'єктів, які хочуть захистити себе від екологічних ризиків, наприклад, фермери можуть страхувати свої поля від забруднень пестицидами або стихійних лих.

В умовах глобальних змін клімату, урбанізації та індустріалізації, екологічне страхування стає важливим інструментом для управління ризиками та підвищення рівня екологічної безпеки. У багатьох країнах екологічне страхування вже є обов'язковим для

підприємств, що займаються потенційно небезпечними видами діяльності, такими як видобуток корисних копалин, хімічне виробництво, нафтогазовий сектор тощо. Залучення підприємств до екологічного страхування стимулює їх до впровадження екологічних стандартів і технологій, що дозволяють знижувати негативний вплив на довкілля.

Зарубіжний досвід екологічного страхування, зокрема в Європейському Союзі та окремих країнах, може стати важливим орієнтиром для України у розбудові власної системи екологічного захисту через страхування. Проте, для успішного впровадження цієї практики в Україні існують як можливості, так і значні виклики. У країнах ЄС інститут екологічного страхування почав розвиватися поряд з США, але його визнано досить молодим. За останні роки значно зріс інтерес до цієї теми, особливо після прийняття Директиви ЄС 2004/35/ЄС "Про екологічну відповідальність щодо запобігання і ліквідації шкоди навколишньому середовищу", яка стала основою для інтеграції екологічного страхування в національне природоохоронне законодавство ЄС. Згідно з цією директивою, компенсаційні витрати на відновлення довкілля в країнах ЄС покриваються через спеціальні екологічні страхові договори, а не через традиційні договори цивільної відповідальності.

Важливим є досвід Німеччини, де екологічне страхування активно підтримується через судову практику. У країні відсутні спеціальні законодавчі акти, але вона реалізує політику відшкодування екологічних збитків, які оцінюються на основі суб'єктивних оцінок, визначених судовими рішеннями. Це стимулює розвиток добровільного екологічного страхування, а для підприємств з високим рівнем ризику забруднення передбачено обов'язкове страхування згідно з національними законами.

Франція, у свою чергу, орієнтована на попередження негативного впливу на навколишнє середовище за допомогою екологічного страхування. Законодавство дозволяє постраждалим від техногенних катастроф звертатися до страхових компаній за компенсацією збитку, а не до осіб, відповідальних за завдану шкоду. Крім того, країна застосовує перестрахові пули для компенсації збитків, що є важливим інструментом для зниження ризиків і забезпечення фінансової стабільності.

У Фінляндії був створений фонд компенсації шкоди довкіллю, який фінансується через обов'язкове екологічне страхування, що є ще одним прикладом ефективної моделі для забезпечення фінансування екологічних збитків на державному рівні[2].

Запровадження екологічного страхування в Україні є надзвичайно важливим для покращення стану навколишнього середовища та забезпечення сталого розвитку. Зокрема, на 2021 рік, в Україні була створена робоча група у Верховній Раді, яка розробляє механізми для запобігання екологічній шкоді та встановлення вимог до фінансових гарантій ліквідації цих наслідків. Крім того, планується розробка законопроекту щодо екологічного страхування, що є першочерговим завданням згідно з рішенням Ради національної безпеки і оборони України[3].

Проте, існує низка складнощів, які можуть ускладнити цей процес.

По-перше, відсутність належного досвіду та інфраструктури для реалізації системи екологічного страхування в Україні може стати серйозною перешкодою. З огляду на високий рівень корупції та проблеми з ефективністю правової системи, впровадження надійних механізмів страхування потребуватиме значних змін у законодавчій та судовій практиці.

По-друге, важливою перешкодою є недостатня екологічна свідомість як серед підприємств, так і серед населення. В Україні необхідно розвивати культуру екологічної відповідальності та підтримки політики сталого розвитку. Щоб екологічне страхування стало реально ефективним інструментом, потрібно забезпечити високий рівень довіри до страхових компаній та державних органів, а також впровадити механізми моніторингу екологічних ризиків.

Іншим важливим фактором є потреба у навчанні і підготовці фахівців, здатних правильно оцінювати екологічні ризики та збитки. Оскільки екологічне страхування є новим для України, необхідно розвивати відповідну інфраструктуру, включаючи страхові компанії, органи контролю та аудиторів, які зможуть здійснювати точні та справедливі оцінки[4].

Для того, щоб Україна впровадила ефективну систему екологічного страхування, необхідно виконати кілька важливих кроків. По-перше, потрібно прийняти чітке законодавство, яке визначатиме обов'язковість або добровільність екологічного страхування залежно від рівня екологічних ризиків. По-друге, необхідно розвивати систему моніторингу та оцінки екологічних збитків, що дозволить визначати розміри страхових виплат та забезпечити їх ефективність. По-третє, важливо забезпечити належну інформаційну кампанію для підвищення обізнаності серед підприємств і населення про переваги екологічного страхування та його важливість для сталого розвитку.

Таким чином, впровадження екологічного страхування в Україні є важливим кроком для забезпечення екологічної безпеки та захисту навколишнього середовища. Хоча це завдання і не є простим, із правильною політичною підтримкою, належним законодавчим забезпеченням і готовністю суспільства до змін можна побудувати ефективну систему, яка відповідатиме сучасним вимогам та міжнародним стандартам.

Література:

1. Екологічне страхування та його основні види. StudFiles. URL: <https://studfile.net/preview/6272867/page:41/>(дата звернення: 10.11.2024).
2. Криворучкіна О. Екологічне страхування: світовий досвід та перспективи в Україні. *Interfax-Україна інформаційне агентство*. URL: <https://interfax.com.ua/news/blog/740691.html> (дата звернення: 10.11.2024).
3. Робоча група з питань розробки законодавчих ініціатив щодо імплементації в українське законодавство норм і рекомендацій ЄС у сфері екологічного контролю, екологічної шкоди та екологічної відповідальності. Верховна Рада України. URL: https://komekolog.rada.gov.ua/news/Pro_komitet/GENERAL_INFORMATION/Work_groups/75441.html(дата звернення: 10.11.2024).
4. Заїкін Ю. Екологічне страхування в Україні: Основні шляхи та проблеми його становлення. FORINSURER. URL: <https://forinsurer.com/public/02/12/14/159>(дата звернення: 10.11.2024).
5. Що змінилось на українському ринку страхування з 2024 року: детальний огляд. UA.NEWS. URL: <https://ua.news/ua/money/shho-zminylos-na-ukrayinskomu-rynku-strahuvannya-z-2024-roku-detalnyj-oglyad> (дата звернення: 24.11.2024).